

УДК: 069 (477.41)

Юрій Калінович (м. Переяслав-Хмельницький)

МУЗЕЙ “ПОШТОВА СТАНЦІЯ” У ПЕРЕЯСЛАВІ-ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

У мальовничому куточку музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини (Національний історико-етнографічний заповідник “Переяслав”) знаходиться музей, якого ніколи не минають численні відвідувачі — “Поштова станція”.

Музей “Поштова станція” відкрив свої двері у 1993 році. Розміщується він у приміщенні колишнього міщанського будинку XIX ст., який знаходився по вулиці Старокиївській (нині Покровській) і в зв’язку з реконструкцією міських шляхів підлягав знесенню. Адміністрація Переяслав-Хмельницького історико-культурного заповідника звернулася до міської ради міста з клопотанням про передачу йому цього будинку з метою створення в ньому музею. Після досягнення домовленості будівля силами музейних працівників була перевезена на територію музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у 1986 році. Тоді ж будинок був встановлений обабіч старого поштового тракту, який раніше пролягав через територію музею. Реставрація споруди тривала протягом кількох років. Була виконана кропітка робота по збору експонатів для створення експозиції майбутнього музею. Лише на початку 1989 року почалося відтворення інтер’єру поштової станції XIX століття.

Під керівництвом директора М. Сікорського працівники заповідника доклали багато зусиль і творчої уяви при відтворенні інтер’єрів поштової канцелярії, житлової кімнати станційного доглядача, кімнат для відпочинку подорожуючих та візників. До складу музейного комплексу увійшла також і фуражна комора, перевезена і встановлена в 1992–1993 роках.

Структура музею складається з чотирьох основних розділів: 1) розвиток поштового зв’язку в Україні у 2-й половині XIX — поч. XX ст.; 2) забезпечення пасажирських перевезень силами поштових станцій по маршрутах поштових трактів; 3) життя та побут станційного доглядача; 4) візники — штатні працівники поштових станцій.

У подальшому планується створити ще два розділи: 1) поштова кореспонденція; 2) засоби технічного обслуговування потреб поштової станції.

Поштова станція XIX ст. являла собою державну установу, яка здійснювала пересилання поштової кореспонденції, грошових переказів, посилок та преси. Основною функцією поштових станцій було перевезення пасажирів за встановленим тарифом.

У чотирьох залах музею відтворено інтер’єр канцелярії, житлового приміщення станційного доглядача та кімнат для відпочинку, а іноді й ночівлі подорожуючих та ямщиків.

У приміщенні канцелярії розміщене робоче місце станційного доглядача — масивний різьблений стіл з письмовим приладдям, скринькою для прогонних грошей та журналом для реєстрації подорожуючих. Поряд експонуються колекції монет і паперових грошей, які використовувалися для розрахунків за проїзд та постійно діюча виставка поштових листівок поч. XX ст. На стінах — карти поштових трактів XVIII–XIX ст. та “Высочайше утвержденные почтовые правила”.

Користуватися послугами поштового транспорту можна було тільки за наявності так званих подорожніх. Це документ, який засвідчував особу подорожуючого і обов’язково мету подорожі. Подорожні видавалися двох видів — для державних і для приватних потреб. В експозиції музею знаходяться фотокопії подорожніх М. Гоголя, М. Максимовича та Т. Шевченка.

У кімнаті, яка служила станційному доглядачу за службове житло, відтворено типовий міщанський інтер’єр XIX ст.

Окрема кімната відводилася для відпочинку, а іноді і ночівлі пасажирів. Окрім необхідних меблів та дорожніх валіз, в кімнаті експонуються грамофон та фісгармонія (музичний інструмент), які допомагали подорожуючим приємно проводити час в очікуванні своєї черги на виїзд.

У візницькій ямщику відпочивали та грі-

лися після довгої дороги, харчувалися, лагодили упряж та розважалися. В кімнаті — стіл з лавами, піл для спання, кінська упряж, одяг візників, судник з посудом, народні музичні інструменти. Привертає увагу різьблена дуга з набором дзвіночків, в центрі яких знаходиться знаменитий “Дарунок Валдаю”. Такі дзвіночки почали побутувати в кінці XVIII ст. Єдина система поштового зв’язку вимагала обов’язкового їх використання всіма поштовими кур’єрськими екіпажами та поліцією для безперешкодного і пріоритетного руху. Крім попереджувальної функції, дзвіночки коригували рух коней на тракті, ритмом свого звучання задаючи їм певний темп.

Потрібно зазначити також, що, крім державних поштових станцій, існували і приватні, так звані “вольні”. Між ними було дві відмінності: по-перше, користуючись послугами “вольних” станцій, можна було не брати подорожньої, а по-друге, ямщики державних пошт не мали права їхати іншою дорогою, крім поштового тракту, а приватні могли від’їжджати вбік, але не далі, як на 20 верст.

Мали місце свого роду “маршрутні таксі” — балагули. Так називалися дорожні вози на 4–6 пасажирів, які курсували між Переяславом та Києвом. Їх послугами користувалися переважно бідняки, бо візники балагул брали за перевезення набагато дешевше, ніж державна пошта. Алей цей промисел дуже не подобався чиновникам державних поштових станцій, внаслідок чого балагульникам було заборонено надовго зупинятися в Борисполі, а місцевим шинкарям під суворим наглядом поліції заборонялося продавати горілку раніше 9-ї ранку і пізніше 6-ї вечора. Крім того, заборонялося зігріватися чаркою горілки і в самому шинку. Порушники цих правил притягувалися до відповідальності.

Музейна експозиція знайомить відвідувачів з історією розвитку поштового зв’язку в Україні на прикладі поштової станції повітового міста Переяслава Полтавської губернії та розкриває особливості життя і побуту поштових службовців і подорожуючих, а також особливості поштового зв’язку та пасажирських перевезень другої пол. XIX — поч. XX ст.

